

ПОЛІТОЛОГІЯ

УДК 324:342.8

Бучин М. А.,

доктор політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна), E-mail: visnukdnu@i.ua

ФІНАНСУВАННЯ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДОТРИМАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ ВИБОРІВ

***Анотація.** Розглянуто суть та особливості фінансування виборчого процесу як важливої умови забезпечення демократичності виборів. Показано проблеми фінансування передвиборної агітації, прозорості фінансування виборів, обмеження, пов'язані із фінансуванням виборчої кампанії тощо.*

***Ключові слова:** вибори, демократія, фінансування виборів, виборчий фонд, демократичні принципи виборів.*

Для того, щоб виступати атрибутом і каталізатором демократії, вибори повинні відповідати багатьом критеріям, вимогам та принципам. Одним з них є особливості фінансування виборчого процесу, від характеру якого залежатиме рівень демократичності виборчих перегонів. Це актуалізує обране нами дослідження, адже саме від особливостей фінансування виборів залежить у значній мірі реалізація та дотримання цілої низки демократичних принципів виборів. Це стосується, зокрема, принципу рівності суб'єктів виборчого процесу, принципу свободи агітації, принципу гласних виборів та ін. Адже саме від характеру фінансування залежатиме можливість вільного здійснення агітації, створення рівних умов участі кандидатів і політичних партій у виборчій кампанії, прозорість виборів та отримання електоратом всебічної інформації про хід виборів тощо.

Проблему фінансування виборчого процесу досліджували такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як Н. Касаткіна, В. Співак, Д. Худолей та ін. Також фінансовий чинник у виборчих кампаніях став предметом дослідження європейського виборчого права і певні аспекти його застосування були включені у міжнародні нормативно-правові акти з виборчого права. Водночас рівень дослідження проблеми фінансування виборчого процесу не є достатнім, науковці виокремлюють лише окремі аспекти цієї проблеми, не показують особливостей впливу фінансового чинника на рівень демократичності виборчих перегонів.

Мета публікації – здійснити комплексне дослідження проблеми фінансування виборчого процесу та його впливу на рівень демократичності виборів.

Проблема фінансування виборів є складовою цілого ряду демократичних принципів виборів. Зокрема, важливою умовою дотримання принципу рівності суб'єктів виборчого процесу є створення рівних умов під час фінансування виборів. Державна складова фінансування повинна здійснюватися із дотриманням рівних умов. У законодавстві повинні бути чітко прописані умови надання державної фінансової допомоги на основі зрозумілих і об'єктивних критеріїв. Це закріплено у європейському законодавстві, зокрема, в «Існуючих зобов'язаннях щодо проведення демократичних виборів у державах-учасниках ОБСЄ»: «... державні ресурси не повинні використовуватися на цілі, які не мають відношення до виборчої кампанії: всі державні ресурси, які використовуються для цілей виборчої кампанії... повинні надаватися всім без винятку учасникам виборів на рівній основі» [8, с. 80].

Часто державна допомога кандидатам може виражатися і в негрошових формах (використання державної інфраструктури, державні гранти для партійних фондів тощо). Крім того, державна допомога може надаватися на умовах її повернення у разі, якщо кандидат чи партія (блок) не набере встановленого відсотка голосів виборців чи не отримає мандатів. Важливо, щоб такий вид державної допомоги однаково застосовувався до всіх суб'єктів виборчого процесу.

Для забезпечення рівності суб'єктів виборчого процесу важливими є певні обмеження у фінансуванні. Передусім це стосується максимального розміру виборчого фонду. Обмежуються, як правило, розміри внесків у фонд від одного суб'єкта [9, с. 102]. Інколи законодавство встановлює обмеження на суму власних коштів суб'єкта виборчого процесу, які він може внести у свій фонд. Це стосується також обмежень і заборони для окремих осіб узагалі вносити кошти у виборчий фонд (наприклад, такі обмеження застосовуються щодо іноземних і анонімних джерел фінансування). Запроваджується це для того, щоб зменшити рівень корупції та поставити економічно слабших суб'єктів виборчого процесу у рівні умови із суб'єктами, що мають потужних фінансових спонсорів.

Обмеження фінансування виборчої кампанії повинні бути обґрунтованими. Це дає змогу кандидатам та політичним партіям здійснювати усі необхідні у межах виборчого процесу дії: передвиборчу агітацію, оплату праці, транспортних послуг, оренди тощо. Видається доцільно зробити прив'язку обмежень у фінансуванні виборчого процесу до кількості виборців округу. У будь-якому разі рівень фінансових можливостей, як зазначає європейське законодавство, «... залежить від типу виборів і факторів, специфічних для конкретної держави, таких, як географія, демографія, вартість послуг засобів масової інформації та інших матеріалів, які необхідні для ведення передвиборчої агітації» [8, с. 80].

Не менш важливою умовою дотримання принципу рівності є однаковий доступ суб'єктів виборчого процесу до ЗМІ. Він передбачає насамперед рівні умови використання держаних ЗМІ для здійснення передвиборчої агітації. Кандидатові повинен надаватися безплатний ефір в один і той самий час, а також безплатна площа у друкованих ЗМІ у разі, якщо законодавство передбачає наявність мінімального рівня державної підтримки кандидата [2, с. 166]. При цьому рівень мінімальної державної підтримки для участі суб'єктів виборчого процесу в агітації повинен бути достатнім для того, щоб вони мали змогу донести до виборців потрібну інформацію, а електорат зміг отримати більш-менш чітке уявлення про кандидатів і політичні партії та здійснити усвідомлений вибір.

Агітація у ЗМІ за рахунок коштів виборчих фондів повинна здійснюватися на умовах рівної оплати. Для цього потрібно, щоб ЗМІ за певний період до виборів оприлюднили розцінки на вартість агітації та політичної реклами. Це дасть змогу забезпечити суб'єктам виборчого процесу рівні умови, а виборчим комісіям допоможе стежити за їхнім дотриманням. Важливо, щоб розцінки залишалися незмінними протягом виборів. Для унеможливлення необґрунтованого підвищення цін на політичну рекламу слід зробити прив'язку ціни на агітацію у ЗМІ до ціни на комерційну рекламу за період, що передувє виборам.

Приватні ЗМІ теж повинні забезпечувати рівний до себе доступ для суб'єктів виборчого процесу у здійсненні передвиборчої агітації. Однак не доцільно вимагати надання безоплатного ефіру чи площі кандидатам від приватних ЗМІ. Так само необґрунтовано вимагати забезпечення рівності у веденні передвиборчої агітації, навіть у разі її оплати з виборчих фондів суб'єктів від ЗМІ, засновниками чи співзасновниками яких є певні політичні сили. В інших випадках, на нашу думку, ЗМІ повинні створювати рівні умови для усіх суб'єктів виборчого процесу. Надаючи на певних умовах ефір чи друковану площу для політичної реклами одному з суб'єктів, той самий ЗМІ повинен ті самі умови для агітації надати й іншим.

Фінансування виборчого процесу є також важливим аспектом принципу свободи

агітації. Слід зазначити, що законодавство більшості країн вимагає від кандидатів і політичних партій створення відповідного виборчого фонду і фінансування будь-яких агітаційних дій виключно за рахунок коштів цього фонду.

Закономірно можуть виникнути питання: як розцінювати і регулювати дії виборців, що вирішили підтримати кандидата власними діями і проводять агітацію, спрямовану проти його опонентів чи на підтримку кандидата. Заборона подібних дій, на наше переконання, є виправданою, оскільки дає змогу зменшити рівень зловживань під час передвиборної агітації. Свою підтримку виборець може зробити лише у формі грошового внеску у виборчий фонд. Агітація ж виборця, яка не пов'язана з фінансовими витратами, може вестися, на нашу думку, без жодних обмежень у рамках закону.

Окремі обмеження передвиборної агітації стосуються можливостей громадян формувати виборчі фонди суб'єктів виборчого процесу. Не допускаються добровільні грошові пожертви у фонди від іноземців, осіб без громадянства та анонімних спонсорів. Часто заборонено робити грошові внески підприємствам та особам, які мають заборгованість перед державою. Крім того, встановлюється граничний розмір грошового внеску від однієї сторони у виборчий фонд. Це до певної міри обмежує можливість негативного впливу певних осіб на суб'єктів виборчого процесу.

Принцип гласних виборів теж значною мірою пов'язаний із фінансовим чинником, адже фінансування виборів має бути прозорим, оскільки інформація про матеріальне становище кандидатів, а також про їхніх спонсорів може істотно вплинути на результат голосування. Тому необхідна офіційна публікація відомостей про матеріальний стан кандидатів, яку комісії мають змогу опублікувати після того, як кандидати подадуть декларацію про майно і доходи. Питання оприлюднення майнового стану членів родини кандидатів є найбільш дискусійним. Можна погодитися із українським дослідником В. Співаком: «Реалії життя виправдовують поширення інформації про бізнес родини, якщо є підстави вважати, що до нього причетний кандидат чи створював необхідні умови для його ведення, використовуючи службове становище» [7, с. 141].

Не менш важливим для електорату є отримання інформації про розмір та джерела фінансування, а також цільове використання коштів. При цьому інформація повинна бути детальною та поданою за встановленим зразком, вона має доводитись до електорату своєчасно, щоб виборці могли її оцінити до здійснення волевиявлення.

Нарешті, фінансування виборів пов'язане із принципом адміністрування виборів спеціальними органами. Це пояснюється тим, що характер фінансування виборчих комісій є тим чинником, який впливає на рівень незалежності виборчих органів. Незалежність комісії, згідно з нормами європейського права, гарантується фінансуванням з Державного чи місцевого бюджетів. Вона може бути незалежною лише тоді, коли «... має власний бюджет на встановлених рівнях, а не отримує фінансування шляхом позапланової бюджетної процедури» [6, с. 41]. Обсяг фінансування повинен бути достатнім для того, щоб комісія могла ефективно функціонувати. Виділені кошти повинні забезпечувати оплату праці членів комісії, оренду приміщень, купівлю необхідної оргтехніки, оплату зв'язку і транспорту, а також усі необхідні процедури, визначені законодавством.

Бюджетне фінансування виборчих комісій ставить їх у певну залежність від органів, які розробляють та затверджують Державний бюджет. Тому позитивним аспектом є прив'язка рівня фінансування до таких показників, як кількість членів комісій та кількість виборців, яких вони обслуговують. Це уможливить зменшення рівня фінансових маніпуляцій під час розробки та затвердження бюджету.

Варто зазначити, що проблема фінансування виборчого процесу знайшла доволі значене відображення у міжнародних нормативно-правових актах. Зо-

крема, Загальний коментар статті 25 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права передбачає можливість обмеження фінансування виборів, якщо це уможлиблює гарантування права вільного вибору громадян, яке може бути підірване непропорційним фінансовим забезпеченням кампаній кандидатів [3].

Декларація про критерії вільних і справедливих виборів Ради Міжпарламентського Союзу від 26 березня 1994 р. передбачає, що з метою забезпечення гарантії прав та інституційних рамок для проведення регулярних, справжніх, вільних і чесних виборів відповідно до зобов'язань міжнародного права важливим є питання фінансування партій та виборчих кампаній [1].

Конвенція про стандарти демократичних виборів, виборчих прав і свобод у державах-учасницях Співдружності Незалежних Держав від 7 жовтня 2002 р. теж не оминає увагою проблеми фінансування виборів. У документі зазначається, що фінансування заходів, пов'язаних з виборами, здійснюється за рахунок бюджетних коштів. Держава забезпечує у передбачених законом випадках і порядку виділення партіям (блокам) чи кандидатам на справедливих умовах бюджетних коштів. Крім того, держави повинні створювати можливість для формування позабюджетного фонду при виборчих комісіях або утворення власного грошового фонду для фінансування своєї кампанії. У такому випадку використовуються власні грошові кошти, грошові пожертвування фізичних і (або) національних юридичних осіб у розмірах і порядку, передбачених законодавством. Використання інших грошових коштів має бути, згідно з документом, заборонено і тягнути за собою відповідальність [5].

Суттєвим, на нашу думку, є те, що Конвенція забороняє будь-які іноземні пожертвування кандидатам, партіям і блокам, які беруть участь у виборах, або інституціям, що в певний спосіб мають відношення до них. Для уникнення цього держави повинні забезпечити відкритість та прозорість усіх грошових пожертвувань. Це досягається завдяки тому, що суб'єкти виборчого процесу зобов'язані періодично надавати до виборчих комісій чи інших органів відомості та звіти про надходження усіх пожертвувань до своїх грошових фондів. Інформація має надаватися про вкладників відповідних коштів, а також про усі витрати з цих фондів, які пішли на фінансування виборів. Комісії, своєю чергою, повинні забезпечити опублікування зазначених відомостей та звітів у ЗМІ. Конвенція, крім того, допускає можливість створення спеціального органу, який би здійснював контроль чи нагляд за дотриманням правил і порядку фінансування [5].

Підсумовуючи, слід відзначити, що проблема фінансування виборчого процесу відіграє важливу роль у забезпеченні демократичного характеру виборів та дотримання демократичних принципів. Фінансовий чинник є важливим аспектом реалізації багатьох демократичних принципів виборів, адже без нього неможливе забезпечення таких важливих аспектів демократичності виборів, як рівність суб'єктів виборчого процесу, гласність виборів та свобода агітації тощо. Водночас варто зазначити, що вітчизняна виборча теорія та електоральна практика показують наявність певних проблем, які пов'язані із фінансуванням виборчого процесу та становлять перешкоду на шляху демократизації інституту виборів в Україні. Тому проблема впливу фінансового чинника на вітчизняний виборчий процес може слугувати перспективним напрямом наших подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Декларація про критерії вільних і чесних виборів Ради Міжпарламентського Союзу від 26 березня 1994 р. – URL: <http://www.elections.ukrinform.com/docs/0008.doc>. (Дата звернення 9.12.2016)
2. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: матер. Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи; пер. з англ. за ред. Ю. Ключковського. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Логос, 2009. – 500 с.
3. Загальний коментар статті 25 Міжнародного пакту про громадянські і політичні

права – URL: <http://www.eli.org.ua/legalization/2/2368>. (Дата звернення 9.12.2016)

4. Касаткина Н. М. Финансирование выборов в зарубежных государствах // Журнал российского права, 2009, № 5, С. 106–116.

5. Конвенція про стандарти демократичних виборів, виборчих прав і свобод у державах–учасниках Співдружності Незалежних Держав від 7 жовтня 2002 р. – URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_622. (Дата звернення 9.12.2016)

6. Посібник зі спостереження за виборами. – 5-те вид.; пер. з англ. – Варшава : ОБСЄ (БДІПЛ), 2006. – 94 с.

7. Співак В. І. Правова культура виборів в Україні : теорія і практика: монографія. – К. : Юридична думка, 2006. – 156 с.

8. Существующие обязательства по проведению демократических выборов в государствах-участниках ОБСЕ. – Варшава : ОБСЕ/БДИПЧ, 2003. – 100 с.

9. Худoley Д. М. Принцип равного избирательного права в Российской Федерации : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.02. – Пермь, 2007. – 192 с.

REFERENCES:

1. Deklaratsiia pro kryterii vilnykh i chesnykh vyboriv Rady Mizhparlamentskoho Soiuzu vid 26 bereznia 1994 r. [Declaration on criteria for free and fair elections of the Council of the inter-Parliamentary Union on 26 March 1994] – URL: <http://www.elections.ukrinform.com/docs/0008.doc>. (Accessed 9.12.2016)

2. Yevropeiskyi demokratychnyi dorobok u haluzi vyborchoho prava: mater. Venetsianskoi Komisii, Parlamentskoi Asamblei, Komitetu Ministriv, Konhresu mistsevykh i rehionalnykh vlad Rady Yevropy [European democratic advance in the field of electoral law: mater. The Venice Commission, parliamentary Assembly, Committee of Ministers, Congress of local and regional authorities of the Council of Europe]; per. z anhl. za red. Yu. Kliuchkovskoho. – 2-he vyd., vypr. i dop. – K. : Lohos, 2009. – 500 s.

3. Zahalnyi komentar statti 25 Mizhnarodnoho paktu pro hromadianski i politychni prava [General commentary article 25 of the International Covenant on civil and political rights] – URL: <http://www.eli.org.ua/legalization/2/2368> (Accessed 9.12.2016)

4. Kasatkina N. M. Finansirovanie vyborov v zarubezhnykh gosudarstvakh [Financing of elections in foreign countries] // Zhurnal rossiyskogo prava, 2009, № 5, S. 106–116.

5. Konventsiia pro standarty demokratychnykh vyboriv, vyborchykh prav i svobod u derzhavakh–uchasnytsiakh Spivdruzhnosti Nezaleznykh Derzhav vid 7 zhovtnia 2002 r. [Convention on standards of democratic elections, electoral rights and freedoms in States–participants of Commonwealth of Independent States of October 7, 2002] – URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_622. (Accessed 9.12.2016)

6. Posibnyk zi sposterezhennia za vyboramy [Manual for election observation]. – 5-te vyd.; per. z anhl. – Varshava : OBSIe (BDIPCh), 2006. – 94 s.

7. Spivak V. I. Pravova kultura vyboriv v Ukraini : teoriia i praktyka: monohrafiia [Legal culture of elections in Ukraine : theory and practice: monograph]. – K. : Yurydychna dumka, 2006. – 156 s.

8. Sushchestvuyushchie obyazatel'stva po provedeniyu demokraticeskikh vyborov v gosudarstvakh-uchastnikakh OBSE [Existing commitments for democratic elections in participating States of the OSCE]. – Varshava : OBSE/BDIPCh, 2003. – 100 s.

9. Khudoley D. M. Printsip ravnogo izbiratel'nogo prava v Rossiyskoy Federatsii [The principle of equal suffrage in the Russian Federation]: dis. ... kand. jur. nauk : 12.00.02. – Perm', 2007. – 192 s.

Бучин Н. А., доктор политических наук, доцент, доцент кафедры политологии и международных отношений Национального университета «Львовская политехника» (Львов, Украина), E-mail: visnukdnu@i.ua

Финансирование избирательного процесса как элемент соблюдения демократических принципов выборов.

Аннотация. Рассмотрена суть и особенности финансирования избирательного процесса как важного условия обеспечения демократичности выборов. Показаны проблемы финансирования предвыборной агитации, прозрачности финансирования выборов, ограничения, связанные с финансированием избирательной кампании и т. п.

Ключевые слова: выборы, демократия, финансирование выборов, избирательный фонд, демократические принципы выборов.

Buchyn M., doctor of political Sciences, docent, associate professor of the department of political science and international relations, National University «Lviv Polytechnic» (Lviv, Ukraine), E-mail: visnukdnu@i.ua

The electoral process financing as an element of democratic principles of elections observance.

Abstract. *The features of the electoral process financing as a prerequisite for the democratic nature of elections, its conducting in accordance with international democratic standards are investigated. The range of problems associated with the financing of the electoral process is analyzed. In particular, the creation of equal conditions for candidates and political parties during the financing campaign is highlighted. The problem of the use of financial constraints during pre-election agitation is examined. The features of formation and use of election funds of the electoral process subjects are analyzed. Such aspects as the size of the election fund and the feasibility of its limitations, sources of fund formation and its specific use during elections are considered. The issue of public funding of election campaigns is analyzed. It is stressed that its implementation should be realized on equal conditions with respect to all participants of the election process. Important attention is paid to the issue of transparency of the electoral process, opportunities for citizens promptly and systematically receive accurate and objective information about financial status of candidates and their families, the sources of funding and especially the use of election funds of the electoral process subjects. The issue of financial cooperation of the electoral process subjects with mass media in the sphere of political advertising and payment services provided by candidates on equal terms with other actors both in public and in private «mass media» is analyzed. The problem of election commissions financing as a condition for their effective and independent activities regarding election administration is showed. The level of legal regulation of the problem of the electoral process financing in international legal documents of universal (international) and regional (European) level is examined.*

Keywords: *election, democracy, election financing, election fund, democratic principles of elections.*

УДК 327

Гусейнова Айтекин Алимардан гызы,
докторант института философии, социологии и права
АН Азербайджанской Республики
(Баку, Азербайджан), E-mail: visnukDNU@i.ua

КАК НАЦИОНАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА ВЛИЯЕТ НА МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ ГОСУДАРСТВА?

Аннотация. *Эта статья анализирует концепцию измерения ценностей национальной культуры Г. Хофстеде, М. Бонда и М. Минкова. Будучи центральным элементом национальной культуры, ценности представляют особый интерес для исследования. На основе индексов ценностей национальной культуры можно сравнивать не только культуры различных государств, но и осознать мотивы поведения государства, его возможные реакции и ожидания. Г. Хофстеде исследовал национальные культуры более 120 стран по 6 основным показателям, но по Азербайджану он смог вывести только 2 показателя – Долгосрочность ориентации и Потворство желаниям (Сдержанность). И ввиду отсутствия индексов по 4 показателям в Азербайджане был проведен социологический опрос населения, в соответствии с основными требованиями концепции Г. Хофстеде. Данные опроса были обработаны и выведены в качестве индексов на основе формул.*

Ключевые слова: *национальная культура, ценности, концепция национальной культуры Г. Хофстеде.*

Ценности национальной культуры – являются началом цепи реакций, которая завершается формированием национальной роли и определяет внешнеполитический курс государства в международных отношениях. Поэтому правильный анализ ценностей культуры может дать возможность относительно точно спрогнозировать возможные действия и реакции актора на импульсы международной среды. Для анализа ценностей, многие авторы говорили об